

Stichting Rijksakademie van beeldende kunsten

Geadviseerd subsidiebedrag: € 2.989.538

Gevraagd subsidiebedrag: € 3.338.000

Over de instelling

Stichting Rijksakademie van beeldende kunsten (hierna: Rijksakademie), beeldende kunst, postacademische instellingen, Amsterdam

De kernactiviteit van de Rijksakademie is het verzorgen van een internationaal toonaangevend postacademisch begeleidingsprogramma van twee jaar op het terrein van de beeldende kunst. Elk jaar worden er vijftig beginnende professionele kunstenaars begeleid, waarvan de helft afkomstig uit het buitenland. Jaarlijks selecteert de instelling 25 nieuwe eerstejaars. Met een historie die teruggaat tot 1870 profileert de Rijksakademie zich als 'baken voor internationale hedendaagse kunst' in Nederland en 'hub voor een innovatieve artistieke praktijk'. De instelling gelooft in de 'transformerende kracht van kunst' in de wereld en beschouwt het als haar taak omstandigheden te creëren waarin uiteenlopende kunstenaars (versneld) kunnen groeien in hun artistieke praktijk. De Rijksakademie positioneert zich als een residentieplek en als een instituut voor kennisproductie en kennisuitwisseling. Deelnemers worden begeleid door technische en artistieke adviseurs en kunnen gebruikmaken van technische werkplaatsen en een bibliotheek. Om in de pas te blijven lopen met artistieke en maatschappelijke ontwikkelingen zet de Rijksakademie de komende jaren verder in op technologische vernieuwing en duurzaamheid, en op meer verbinding met de buitenwereld, bijvoorbeeld middels de *social practice* werkplaats en het publieksprogramma. Bij de werving en selectie (ook van adviseurs) gaat zij zich nadrukkelijker richten op Afrika, Latijns-Amerika en het Midden-Oosten.

Subsidieadvies

De aanvraag voldoet aan de eisen als bedoeld in artikel 3.34 van de Regeling op het specifiek cultuurbeleid.

De Raad voor Cultuur (hierna: raad) adviseert Stichting Rijksakademie van beeldende kunsten een subsidiebedrag toe te kennen van € 2.989.538.

Beoordeling

Artistieke/inhoudelijke kwaliteit van de kernactiviteiten

Terugkijkend op de subsidieperiode 2021 - 2024 heeft de Rijksakademie haar kerntaak – talentontwikkeling – goed uitgevoerd en haar reputatie van internationaal gerenommeerde postacademische instelling behouden. De raad zag mooie, verschillende kunstpraktijken en de begeleiding van de

(gast)residenten was voldoende divers. Ook de technische werkplaatsen bleven in ontwikkeling, met meer aandacht voor digitale technologie en ecologische duurzaamheid. Naast het gebruikelijke aanbod van lezingen, excursies en workshops werden twee nieuwe programma's gestart: de *social practice* werkplaats, voor samenwerkingen met lokale gemeenschappen, en het 'Tech Fellowship'-programma, een onderzoeksresidentie op het gebied van ambacht, materiaal en technologie. De *social practice* werkplaats kwam nog niet goed uit de verf en bepaalde samenwerkingsverbanden hadden specifiekere kunnen worden toegelicht. Al met al was er beweging in het programma, wat de raad verheugde.

Voor de subsidieperiode 2025 - 2028 heeft de Rijksakademie een degelijk plan neergelegd, met helder omschreven doelen. Ze onderneemt veel, vanuit samenhang en over het algemeen goed doordacht. Meer dan in haar aanvraag voor 2021 - 2024 toont zij zich bewust van haar positie en verantwoordelijkheden ten opzichte van residenten en het bredere kunstenveld. De Rijksakademie maakt duidelijk dat zij bestaat voor de artistieke ontwikkeling van haar deelnemers en dat alles wat zij onderneemt – ook in samenwerkingen en als kennisinstituut – gebeurt met dat hoofddoel voor ogen. Zij is in die zin een postacademische instelling die zich vooral faciliterend en niet agenderend opstelt. De artistieke ontwikkeling van individuele kunstenaars wordt begeleid vanuit het idee van een 'circulaire kenniseconomie': stimuleer een levendige (internationale) gemeenschap – van deelnemers, adviseurs, alumni, technische specialisten en externe gemeenschappen – want daarmee stimuleer je een netwerk van praktijken, ideeën en posities die de residenten kunnen inspireren en versterken. De vele aanmeldingen getuigen van de erkenning die praktijkbeoefenaars uit binnen- en buitenland geven aan de Rijksakademie.

De raad is positief over de kwaliteit van het postacademische programma. De residenten worden veelzijdig gevoed: met artistiek advies door een diverse groep vaste en gastadviseurs van naam, technische begeleiding in veelsoortige en goed geëquipeerde werkplaatsen en met training in de zakelijke aspecten van een kunstenaarspraktijk. Om haar residenten zo goed mogelijk te faciliteren, beweegt de Rijksakademie mee met de veranderende kunstpraktijk. Om die reden wordt de adviseurspool jaarlijks vernieuwd. Inzet daarbij is verdere internationalisering, met name richting Latijns-Amerika, het Midden-Oosten en Afrika. Met deze regio's wil de Rijksakademie meer gaan samenwerken. Om recht te doen aan de veranderende kunstpraktijk worden ook de werkplaatsen up-to-date gehouden én uitgebreid. Het materiaalonderzoek in het kader van ecologische duurzaamheid en de *social practice* werkplaats zijn voorbeelden hiervan. Na een voorzichtig begin hebben die nu een stevige plaats in het programma ingenomen.

Vooral de *social practice* werkplaats heeft in het nieuwe plan aan kracht gewonnen. Deze kunstenaarspraktijk, die het sociale en maatschappelijke op de voorgrond plaatst, is beter gedefinieerd en wordt nu ook begeleid door een specialist *social practice*. De Rijksakademie beoogt meer partnerschappen, meer kennisdeling en meer verbinding met het publieksprogramma. Dat zijn logische vervolgstappen. De raad vindt de verdere investering in digitale technologieën en het opleiden van technisch specialisten (*Tech Fellows*) onderscheidend en toekomstgericht.

Interessante nieuwe toevoegingen aan het programma die de tijdgeest weerspiegelen en de residenten kunnen inspireren, zijn formats voor collectieve uitwisseling, zoals een tweemaandelijks open seminar in samenwerking met de postacademische instelling Van Eyck in Maastricht en de Universiteit van Amsterdam. Nieuwsgierig maakt ook de 'huiskamer' voor discussie en projecten die wordt ingericht door het Indonesische kunstenaarscollectief Ruangrupa. Een van zijn leden is alumnus van de Rijksakademie.

De procedure om de jaarlijkse circa 1.500 aanmeldingen uit meer dan 120 landen te kunnen selecteren, is voldoende duidelijk. Behalve naar ontwikkelpotentieel zoekt de Rijksakademie naar kunstenaars die werken op de aandachtsgebieden die zij wil stimuleren, waaronder digitalisering en duurzaamheid. Bovendien vindt de Rijksakademie het essentieel een 'diverse gemeenschap' van kunstenaars te herbergen, ook met het oog op een circulaire kenniseconomie. De raad plaatst echter twee kanttekeningen bij de selectie. Gezien de hoge werkdruk zou het lonen de mogelijkheid van een minder intensieve selectieprocedure te onderzoeken. Daarnaast had hij graag meer gelezen over de borging van diversiteit en inclusiviteit in de residentengemeenschap. 'Openstaan voor kunstenaars van over de hele wereld, ongeacht hun financiële achtergrond' is weinig specifiek. De raad is benieuwd hoe dit in de praktijk werkt, of de instelling zich ook richt op specifieke doelgroepen, en hoe zij voorkomt dat buitenlandse deelnemers geïsoleerd raken. Niet alleen geld kan een barrière zijn, ook bijvoorbeeld taal, locatie, culturele achtergrond of het al dan niet hebben van een persoonlijk en/of professioneel netwerk. Gezien de lange praktijk van de instelling, de coronacrisis en recente uitdagingen op het gebied van sociale veiligheid had de raad verwacht hierover meer terug te lezen in de aanvraag.

Maatschappelijke betekenis

De belangrijkste maatschappelijke betekenis van een postacademische instelling als de Rijksakademie lag ook in de subsidieperiode 2021 - 2024 in haar kerntaak: de verdere ontwikkeling van beeldend kunstenaars en daarmee de beeldende kunstsector. Maar de instelling verhiel zich de afgelopen jaren ook tot andere maatschappelijke sectoren, zoals het universitair onderwijs en de zorg. Ze verstevigde haar lokale inbedding enigszins door andere samenwerkingsverbanden aan te gaan, onder meer in het kader van de *social*

practice werkplaats. De raad vond het verrassend dat de deuren opengingen voor stagiair(e)s van een hogeschool. De raad merkt op dat de balans tussen de begeleidingstaak en de kerntaak van de instelling bewaakt dient te worden.

Op de implementatie van de Code Diversiteit & Inclusie toonde de Rijksakademie zich actief. Er werden diversiteitsscans uitgevoerd, nieuwe samenwerkingsverbanden en relaties aangegaan en de raad van toezicht werd diverser. Toegankelijkheid van de instelling voor kunstenaars uit kansarme regio's was in subsidieperiode 2021 - 2024 een groeiend probleem omdat alle kosten stegen. De Rijksakademie stelde daarom in 2022 een billijkheidsbeginsel in. Zij paste diverse kosten die aan residenten worden doorberekend aan, evenals de hoogte van de stipendia. Een veelbelovende stap in het kader van fair practice was de inrichting van een (wisselend) kernteam van adviseurs dat de directie wijst op verbeterpunten voor de residenten. In reactie op het grensoverschrijdend gedrag dat bij de Rijksakademie in 2021 aan het licht kwam, kwamen er een gedragscode en een werkgroep sociale veiligheid. De hoge werkdruk en mentale gezondheid van de organisatie, die kampt met uitval door ziekte, waren zorgpunten die ook met de raad zijn besproken. Alleen al het selectieproces, met 1.659 aanvragen voor de residentie van 2022 - 2023, legde een groot beslag op de tijd van het team.

De aanvraag voor de subsidieperiode 2025 – 2028 laat overtuigend zien dat de Rijksakademie haar rol in het ecosysteem pakt en daarin investeert. Middels de *social practice* werkplaats, het programma voor *Tech Fellows* en onderzoeken naar een duurzame praktijk, digitalisering en kunstenaarseconomieën geeft de instelling haar kernactiviteit bovendien een bredere maatschappelijke betekenis. Temeer omdat er op alle fronten aannemelijke samenwerkingen zijn met partners uit de eigen sector en uit andere sectoren (onderwijs, welzijn) en omdat op alle fronten kennisdeling (door middel van lezingen, bezoeken, de website, et cetera) wordt aangekondigd. De raad vindt de aandacht voor de financiële weerbaarheid van kunstenaars een opvallende, sterke toevoeging. Wel hoopt hij dat bij dit onderzoek naar kunstenaarseconomieën, net als bij de selectie van deelnemers, intersectionaliteit wordt meegewogen: 'de kunstenaar' is te non-specifiek. Als het gaat over een eerlijke vergoeding voor kunstenaars staan bijvoorbeeld vrouwelijke kunstenaars meer op achterstand dan hun mannelijke collega's.

De *social practice* werkplaats is bij uitstek een programmaonderdeel dat de instelling lokaal in contact brengt met een breder maatschappelijk veld – van Artis tot het OLVG-ziekenhuis en de Universiteit van Amsterdam. Ook wordt met andere culturele instellingen samengewerkt die zich profileren met deze praktijk, zoals de Appel, Framer Framed en Kunstinstituut Melly.

De Rijksakademie is van oudsher een instelling met een uitgebreid netwerk in Nederland en internationaal, mede door haar alumni die ze actief blijft betrekken.

Het is de raad niet steeds duidelijk wat de vele partnerschappen precies inhouden, maar hij waardeert het dat uit het plan een bijna hernieuwde energie spreekt om die verbinding met de buitenwereld te blijven zoeken. Een mooi voorbeeld is het op te starten netwerk 'RAIN 2', een vervolg op het ruim twintig jaar geleden door de Rijksakademie geïnitieerde netwerk kunstenaarsinitiatieven in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Ook het meerjarig onderzoekstraject 'Digital Cosmos' (in samenwerking met Hartwig Art Foundation en Memory Gems) en de uitwisseling van de duurzame materialendatabase met onder meer het landelijke expertisecentrum MNEXT en Van Eyck lijken goede initiatieven.

Tegelijkertijd zou de raad graag zien dat de Rijksakademie kritisch blijft op de doelen, bestendinging en verdieping van samenwerkingen en met name de uitwisseling met de andere postacademische instellingen blijft opzoeken. Niet alleen omdat dit een inhoudelijke meerwaarde kan opleveren, maar ook omdat het voor alle partijen de werkdruk kan verlagen, kosten kan besparen en duurzaam is. De Ateliers en de Van Eyck kunnen al gebruikmaken van de werkplaatsen van de Rijksakademie en in de huisvesting van residenten trekken Rijksakademie en De Ateliers samen op. De duurzame kunstpraktijk is een dossier dat alle collega's in het land raakt.

Op de onderdelen programma, partners en personeel/medewerkers van de Code Diversiteit & Inclusie licht de Rijksakademie haar beleid redelijk uitgebreid toe. Wat betreft programma en partners gaat zij er wel iets te gemakkelijk vanuit dat internationaliteit en veel samenwerkingspartners de garantie voor een diverse en inclusieve gemeenschap zijn. Er zijn voldoende toekomstplannen om het personeel diverser en inclusiever te maken, met onder meer teamtrainingen en andere wervingsmethodes. De diverse feedbackmogelijkheden (exitgesprekken, bewonerspanel, werkgroepen) worden behouden.

Op de toepassing van de kernwaarden van de Fair Practice Code, zoals solidariteit, duurzaamheid en vertrouwen, is de Rijksakademie in de aanvraag voldoende ingegaan. Het beleid ten aanzien van sociale veiligheid wordt geborgd door een gedragscode, een onafhankelijke vertrouwenspersoon en een werkgroep sociale veiligheid, waar de mentale gezondheid van medewerkers een belangrijk aandachtspunt is. De raad had graag meer gelezen over de gedragscode, die nauwelijks wordt toegelicht. Ook is er in de aanvraag minder aandacht voor het welzijn van het team dan voor het welzijn van de residenten. De raad benadrukt dat sociale veiligheid en werkdruk aandachtspunten moeten blijven voor de Rijksakademie, temeer daar die in het recente verleden problematisch zijn gebleken. De instelling onderneemt veel, werkt met veel deelnemers, adviseurs en partners en heeft nu ook de ambitie om het pand commercieel te verhuren. Bij dit laatste mist de raad een visie hoe de Rijksakademie hierbinnen structuur, rust en veiligheid voor deelnemers en team denkt te behouden. Het lijkt raadzaam de in 2025 aan te stellen *sales executive* ook hierin een opdracht mee te geven. De raad

is positief over een aantal toekomstige plannen die de instelling toelicht, zoals het zorgen voor betere huisvesting voor de residenten en het streven naar betere interne communicatie (ook tussen team en residenten) en betere besluitvorming.

Op afspraken over eerlijke beloning wordt in de aangeleverde stukken uitgebreid ingegaan. De Rijksakademie volgt de Museum cao en de Richtlijn Kunstenaarshonoraria. Een jaarlijkse verhoging van de stipendia is opgenomen in de begroting.

Toegankelijkheid

De publieksbenadering is gedurende subsidieperiode 2021 - 2024 actiever geworden, met naast de jaarlijkse publiekstrekker 'Open Studios' steeds vaker andere openbare activiteiten, zoals werkpresentaties, lezingen en films. Nieuw en toe te juichen vond de raad de samenwerking met Van Eyck, voor de (online) serie 'Ac/Kademie Talks'. Ook kwam er een mooie nieuwe website en werden aanstaande activiteiten gaandeweg tijdiger onder de aandacht gebracht. De kwaliteit van de activiteiten vond de raad wisselend – de Rijksakademie leek ze nog niet volwaardig in de organisatie te hebben ingebed – en een heldere visie op publieksbenadering ontbrak. Vooral met de online publieksprogrammering kon de Rijksakademie nog veel winst behalen. De instelling heeft aangegeven dat ze worstelde met het vinden van een evenwicht tussen publieke toegankelijkheid en rust voor de residenten.

Het activiteitenplan voor de periode 2025 - 2028 heeft de raad bevestigd in wat hij de afgelopen jaren waarnam: het publieksbeleid van de Rijksakademie is in beweging, maar zoekende. De raad verwacht niet dat een postacademische instelling het subsidie criterium 'Toegankelijkheid' op gelijke wijze invult als bijvoorbeeld een presentatie-instelling. Wat hij wel belangrijk vindt, is dat er een heldere koers aan de publieksprogrammering ten grondslag ligt. Als duidelijk is welke doelgroepen een instelling wil bereiken en waarom, kunnen educatie, participatie en marketing veel doeltreffender en efficiënter worden vormgegeven. De publieksgroepen tijdens de populaire 'Open Studios' vormen de basis voor de verdere publieksopbouw via andere publieke activiteiten. Dat is een logisch uitgangspunt, dat echter wel specificatie verdient. De Rijksakademie zegt een nieuw publiek te willen opbouwen, maar wie dat nieuwe publiek is en hoe ze dat wil bereiken, blijft ongewis. De nu benoemde doelgroepen zijn erg algemeen en vooral professioneel. De Rijksakademie heeft met haar bijzondere gebouw, faciliteiten en kunstenaars de potentie om de bredere (Amsterdamse) samenleving te enthousiasmeren voor hedendaagse kunst en het maken van kunst. Juist om de balans tussen publieke toegankelijkheid en rust te bewaken, is het van belang een precieze publieksstrategie te ontwikkelen, waarin doelen, middelen en activiteiten op elkaar zijn afgestemd. Ook het educatiebeleid, waaraan samen met enkele culturele partners in Amsterdam wordt gewerkt en dat zich nog in de pilotfase bevindt, valt hierbinnen.

De Rijksakademie schrijft dat er – naast de ‘Open Studios’ – weer een publieksprogramma komt, maar licht in haar aanvraag niet toe wat dit de komende jaren gaat inhouden. De raad is positief over het voornemen om de digitale toegankelijkheid te vergroten. Of dit ook online publieksprogrammering betreft, is niet duidelijk.

Bedrijfsmatige gezondheid

De financiële situatie van de Rijksakademie was in de subsidieperiode 2021 - 2024 stabiel maar zorgelijk. Een negatief exploitatietekort in 2022 kon met reserves worden opgevangen. Naast de gestegen kosten die alle instellingen troffen, was er de zorg over het monumentale pand: er is veel groot onderhoud op komst, dat alleen met additionele financiering kan worden betaald.

Uit de aanvraag voor de subsidieperiode 2025 - 2028 blijkt dat de Rijksakademie een realistische begroting heeft. Op basis van de kengetallen (liquiditeit, solvabiliteit en weerstandsvermogen) in de jaarrekening 2022 constateert de raad dat de instelling redelijk gezond is. De Rijksakademie wil haar gebouw ‘duurzamer, toegankelijker en ruimte-efficiënter’ maken. Hiertoe ontwikkelt ze in samenwerking met TPHAG een sterk bedrijfsplan. Daarnaast geeft ze aan een DUMAVA-subsidie te gaan aanvragen, evenals financiering via het Restauratiefonds. De raad begrijpt de ambities rond de commerciële exploitatie van het eigen gebouw. Tegelijkertijd hoop hij dat de Rijksakademie ervoor zal waken dat deze activiteiten niet te veel afleiden van de artistieke ambitie.

De Rijksakademie licht in de aanvraag beperkt toe hoe zij de principes uit de Governance Code Cultuur toepast. De Rijksakademie benoemt in de aanvraag wel de jaarlijkse bespreking en herziening van het governance-handboek. De raad hecht eraan dat de instelling de code in het eerstvolgende jaarverslag nader uitwerkt.

Geografische spreiding

De Rijksakademie is gevestigd in Amsterdam. Binnen de categorie Postacademische instellingen kan een goede geografische spreiding worden gerealiseerd op basis van de betreffende bepaling in de regeling.